

Föreningen Gamla Carlsrona
Medlemsblad

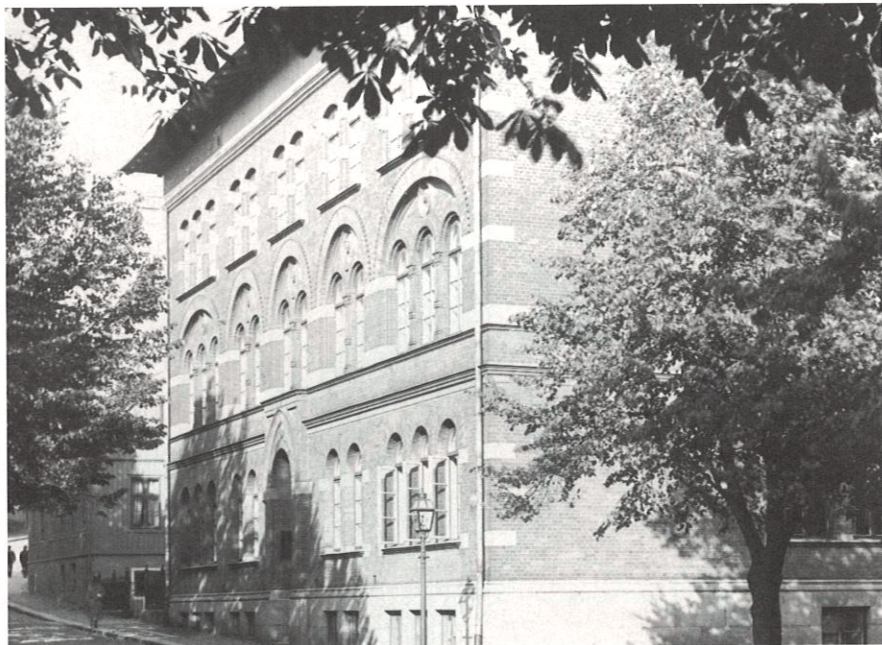

Kaulskroniten

2 - 96

Minnen från Fischerströmska skolan åren 1901–1911

av Edit Hainer

Redan på slutet av 1600-talet fanns de så kallade barnskolorna, vilka voro föregångare till nutidens folkskolor. 1842 års riksdag förordnade att det skulle finnas minst en fast skola i varje församling och att barnens skolålder skulle vara 7 – 14 år.

Det var inte så noga med flickornas bokliga kunskaper, inte ens en gång hos ståndspersoner eller välbärgade borgerliga familjer. De flesta flickor i sådana familjer hade guvernanter och sedermera sändes de till flickpensioner i Schweiz och Tyskland, innan de trädde in i äktenskapet. Pojkarna skulle studera och bli lärda män i staten.

Genom Kungl. brev av den 20 mars 1858 blev den gamla trivialskolan i Karlskrona ett högre elementarläroverk för gossar, och från och med 1864 kunde eleverna ta studenten i staden. Det nuvarande pojkläroverket stod färdigt och invigdes den 5 september 1882.

Någon flickpension fanns inte i Karlskrona men däremot en massa privatskolor. En flicka, av bättre familj, som ej blev gift, kunde inte göra så mycket för att förtjäna sitt uppehälle. Det var inte fint att taga någon plats, men hon kunde läsa med barn, ge musiklektioner och sy linneknappar.

En mamsell Hedén hade varit utomlands i Frankrike och Schweiz och studerat språk. Hon ville, om tillräckligt antal elever anmäldes, öppna en skola i stan. Så skedde år 1860 och hon gjorde mycket för undervisningen för flickor. Hon anställde t o m utländska lärarinnor och även lektorer från Gosskolan. På hösten 1872 överlät hon skolan till lektor Hammar och W.P.F. Ljunggren. Skolan kallades nu Elementarläroverket för flickor, eller den Hammarska skolan. När Lektor Hammar utnämns till Kyrkoherde i Skåne, övertog Fröken Mathilda Eckerberg föreståndarinneskapet. Skolan var inrymd i ett vanligt hyreshus, Skomakaregatan 1–3. Trots att elevantalet steg till omkring 140 och terminsavgifterna voro oerhört höga, var ekonomin dålig. Ett statligt anslag på 1 000 kr var allt vad skolan fick och lärarinnorna fick nöja sig med en minimal inkomst. Skolan existerade 12 år på det sättet men elevantalet minskade på grund av att det kommit en konkurrerande skola.

Det var systrarna Anna och Ellen Fischerström, som redan i början av 1880-talet börjat att läsa med barn. De inköpte fastigheten Vallgatan 20, där skolan inhyste sig i ett vackert tvåvåningshörnhus. Även denna skolas ekonomi var dålig, och den erhöll endast 500 kr av staten och fick sedermera lika mycket av staden. Lärarinnorna voro till att börja med oexaminerade, men sedan ett lärarinneseminarium inrättats i Stockholm, kom utbildade lärarinnor till bägge skolorna.

I februari 1894 väckte Konsul G. Petersson en motion om att det skulle tillsättas en kommitté, som skulle ordna den högre flickundervisningen i staden. I denna ingick Landshövding Gotthard Wachtmeister och Disponent Henrik Berggren. Ett bolag bildades med kapital på 33 000:–. Så kom Karlskrona Högre Läroverk för flickor till och på Lindska tomten vid Alamedan byggdes ett pampigt skolhus, som invigdes den 7 september 1897, några år innan vi började i den.

Elsa Johansson har skrivit en historik över Fischerströmska skolan och dess tillkomst och även om flickornas tidigare skolutbildning i Karlskrona, så mitt kåseri börjar år 1901.

Unga damer i finare familjer hade mycket begränsade möjligheter att förtjäna några pengar. Det var så mycket som inte var fint att göra. Mina föräldrar var goda vänner med familjen Bergelin, och deras dotter Ada hade en liten privatskola i Johnssonska fastigheten vid Ronnebygatan. När min äldre syster Alfhild skulle börja andra året tyckte min moder att jag

kunde få följa med henne till skolan fast jag inte hade fyllt 6 år. Det var inte så noga med åldern på den tiden. Vi tillbringade timmarna i ett rum en trappa upp inåt gården. Vi satt alla runt ett stort bord. Jag fick lära mig läsa, skriva och räkna och på handarbetstimmen skulle jag sticka en töm av rött och blått ullgarn.

När jag gått ett år, slutade tant Ada Bergelin med sin skola, för hon skulle gifta sig och flytta från staden. Min syster Alfhild sattes först i Amiralitetets Folkskola, men när trappuppgången i Kungsgatan 8 fylldes av små flickor, som ville gå ut och gå med Alfhild, fann min far det så besvärande att vi fick bägge börja i Flickskolan.

När jag kom till skolgården en dag i början av september möttes jag av en massa flickor, som redan gått ett år i skolan. Små barn var minsann inga änglar på den tiden heller. Jag var alltså en utböling, som inte hörde till dem och skulle få veta av det. En storväxt flicka grävde fram en gråsugga under en sten och den släppte hon ned på ryggen på mig. Jag sprang gråtande hem och berättade för mor, hur stygga flickorna varit mot mig. Hon tog bort suggan och skickade mig tillbaka till skolan, där jag möttes av en förtjusande snäll och rar dam, min skollärlarinna, Fröken Karin Wahlberg, Hon tröstade mig och tyckte, att jag var dum, som var rädd för en gråsugga.

Början var dålig men fortsättningen blev bättre. Vi hade Fröken Wahlberg i alla ämnen i 2:a förberedande. Vi var många elever, men det fanns inte några pojkar.

Fastän jag hade många klasskamrater, så var jag bara riktigt god vän med några stycken. I 3:e förberedande kom Elin och Sofia Pettersson, tvillingdöttrar till manufakturhandlande Aug. W. Pettersson vid torget och de blev mina bästa vänner genom hela skolan. De bodde mitt emot oss på Norra Kungsgatan, så det var ju mycket lämpligt.

Skolan förestods av Fröken Anna Fischerström, som undervisade i franska, och hennes syster Ellen var henne behjälplig med handarbetsundervisningen. De kallades för Tant Anna och Tant Ellen. Tant Anna var liten, rätt satt och tjock. Håret var svart och benat i mitten. Hon använde pincenez, som hon satte fast på nästan med en fjäderklämma. Hon var i vanliga fall klädd i lång kjol och blus med hög krage, den tidens mode. Tant Ellen var yngre, hade vitt burrigt hår och fyllde ingen framträdande funktion i skolan av vad man kunde förstå.

Skolan hade en hel mängd lärarinnor. En del stannade bara några år, en del till pensionsåldern. De som gått på seminarium i endast två år fick undervisa till fjärde klassen, de som gått i tre upp i åttan.

Första dagarna i september samlades vi efter sommarlovets i samlingssalen. Tant Anna läste upp elevernas namn i de olika klasserna och när hon

sade t ex "Edith Mårtensson", skulle jag resa mig upp och högt säga "Ja".

Terminsavgifter skulle betalas i denna månaden. Dessa voro oerhört stora för den tidens inkomster och löner. Jag tror inte att någon avgift var mindre än 45–50 kr per termin att ökas med 5 eller 10 kr för varje högre klass. I åttan betalades 85 kr i terminen. Vi var 5 flickor i skolan på en gång och det var en stor utgift för min fader. Böckerna skulle också betalas och det köptes inga dubletter, så Carlsons geografi, kartboken och lexikonerna skulle användas av oss alla och det kunde vara litet knepigt ibland.

I september förekom också läkarundersökning. Drängen Svensson hos S. Nilsson vid torget kom med en stor fjädervåg, på vilken vi fick ställa oss i tur och ordning och så basunerade Svensson ut vad vi vägde. Doktor Rudberg, en ståtlig, rakryggad, vithårig gammal fin läkare undersökte sedan hjärtat. Det var allt. Andra krämpor fick behandlas av våra resp. husläkare.

En annan tilldragelse i september, som var mycket viktig, var Tant Annas födelsedag. Den dagen klädde eleverna klassrummen med blommor och grönt. Vildvin i vackra röda schatteringar slingrade sig runt svarta tavlan, kartstället och takkronorna och astrar och krasse var instuckna överallt. Hade man franska den dagen så var lyckan fullständig, för då såg Tant Anna, hur fint vi hade gjort det.

I första klass gick vi i klassrummet i första våningen till vänster åt skolgården. Vi hade Frida Söderberg, syster till Hjalmar, i svenska och för mig var rättskrivningen en svår stötesten.

Nästa år huserade vi i rummet mitt emot. Hedvig Falck undervisade oss en termin ävenledes i svenska. Hon var ung och söt. I historia hade vi Anna Landergren. Berättelserna flödade så saliven yrde, men hon var en gudabenaad berätterska, som gjorde allt oerhört intressant. I räkning undervisade Elsa Götherström, en fantastiskt duktig lärarinna, som tyvärr sedermera flyttade till Stockholm. Vi blev väldigt duktiga framför allt i huvudräkning, som hon flitigt övade och de gällde att följa med i plus och minus tills man var uppe i många hundra.

Ett original, som vi aldrig hade, var fröken Gertrud Byström. Hon undervisade i franska på Karlskronitiska och inpräntade i eleverna J'ai, tu as, il a, encore une fois. Hon var rödhårig och fräknig. Hon spelade alltid psalmerna vid morgonbönen. Denna ägde rum klockan 8, och eleverna fick ställa upp sig klassvis och tåga in i samlingsalen, de yngsta främst på bänkarna utan ryggstöd och åttondeklassisterna längst bak.

Tant Anna höll alltid morgonbönerna. Hon läste en betraktelse och så sjöng vi psalmerna. Var något upphittat, så visade Tant Anna upp det efteråt och den som saken tillhörde fick gå fram och hämta sin förkomna persedel.

Vi var en mycket stor klass och det blev tal om att den skulle delas i A och B.

Föräldrarna kom och lade sig i saken och ville att den och den skulle få gå i samma klass för de var vänner. Delningen skulle nämligen gå efter bokstäverna i efternamnet. Det blev en väldig oreda med dessa, så den som skulle gå i B kom i A och vice versa. Det väckte en kolossal indignation och vågorna gingo höga. Min moder gick till klassföreståndarinnan och frågade om jag var särskilt dålig i skolan för uppfattningen var den, att de sämsta hade kommit i B. Så var ju inte fallet med någon av oss, men som mitt namn började med M, så skulle jag ju vara i B. Genom detta arrangemang försvann klassgemenskapen, eftersom vi sedan inte hade några gemensamma lektioner annat än möjligen i franska i de översta klasserna.

En anmärkningsbok följde oss genom hela skolan, och det var inte nådigt, om den kom bort. I den skrev klassföreståndarinnan in våra förseelser, och varje vecka skulle far eller mor skriva sitt namn i den för att det skulle bevisas att de sett våra eventuella försyndelser, om vi kommit för sent, varit särskilt slarviga och en gång varje termin om vi var svaga i något ämne och behövde extraläsa med mera.

Förutom denna bok fanns i katedern en annan, klädd med svarta vaxdukspärmar. Den förekom endast i de övre klasserna och med den fifflades och fuskades det av hjärtans lust. I den skulle de flickor som hade sin mens och inte kunde vara med om gymnastiken skriva sina namn. När Hanna Andersson kom blev det andra bullar.

Hon förde en liggare över alla flickorna och före varje gymnastiklektion stod en lång rad av jäntor framför hennes dörr och hon var mycket noga med att tiden skulle stämma och då gick det inte att fuska.

En dag uppenbarade sig Mademoiselle Bohman, ytterst elegant och fransysk. Hon skulle konversera med oss på franska och vi fick icke tala något svenskt ord. Jag tror att vi förhöll oss tämligen tysta, ty flytande franska kunde minsann ingen av oss. I början av 1900-talet var damernas mode högst egendomligt. Midjan skulle snöras in så den blev så smal som möjligt. Ett snörliv med stålplanschett fram gjorde magen platt, men som de flesta damerna hade en avsevärd embonpoint så åkte en del av fettuppsamlingen under bröstet och en del ner i stjärten, så figuren blev S-formad. Så där såg Mademoiselle Bohman också ut när hon först kom, men plötsligt en dag uppenbarade hon sig som en tjock gammal dam. Hon hade av någon anledning tagit av sig snörlivet.

I tyska, som var andra språket, hade vi i B Gerda Ringheim, en samvetsgrann men kanske inte så entusiasmerande lärarinna. När hon slutade, hon blev sjuk, fick vi Hanna Andersson i de sista två klasserna. I engelska, som vi tyvärr började läsa först i sjätte klassen, hade vi Elin G Witt. Vi hade henne även i franska i sjuan och åttan.

Hedvig Falck återkom sedermera efter att ha gått igenom det tredje året på seminariet och vi hade henne i svenska språket och litteraturhistoria, en mycket trevlig och duktig lärarinna.

En ung och mycket romantisk lärarinna var Karin Fagerholm. Hon bodde på Ronnebygatan 9 och vi var alltid så förtjusta om vi fick följa henne hem. Vi fick så småningom reda på att hon var hemligt förlovad och när hon slutade skolan gifte hon sig med sin jägmästare Rääf av Småland.

Elisabeth Bank undervisade alla klasser i Botanik och Zoologi. Vi hade flera andra lärarinnor, men de måtte inte ha gjort något större intryck på mig och vi hade inte dem i något ämne.

Tant Ellen hade vi som sagt i handarbete. Vi gjorde verkligen mycket underliga saker, sydde Delsbo-söm, Hardangerdito och inte att förglömma, vi stickade bruna strumpor, som vi slet och drog i för att de skulle bli lika långa. När Tant Ellen slutade fick vi Fröken Agnes Alvin, som vi skam till sägandes kallade Schaxen. Under hennes tid fick vi se en krage i spetsöm på kalkerpapper, förfärligt svårt, och även som engelskt broderi med håll som skulle vara runda, men som blev fyrkantiga hur vi än bar oss åt.

I gymnastik hade vi Major Bergman, när vi var små och inte hade några former. När dessa inställde sig, så kom först hans dotter och sedermera Bettan de Maré, som åtföljdes först av Karin Baeckström och sedan av Ebba Öström. Hon införde modernare gymnastik, bl a fick vi spela korgboll på skolgården.

Vi hade bara två manliga lärare. Pastor Holmberg i kyrkohistoria. Han var en stor och tjock herre med snaggat grått hår, hängande moustascher och så var han i det närmaste tandlös. Han läspade fram vad han ville ha sagt och var just inte någon entusiasmerande lärare. Han präntade dock i oss Kyrkomötet i Nicea år 325, och så fingo vi bl a även lära oss kyrkofäderna varav jag endast minns Augustinus.

Den andre hade vi i sång och det var Musikdirektör Svante Sjöberg. Han var kolossalt tjock med lockigt hår. Han svettades ymnigt, när han ideligen fäktade med armarna och torkade med en näsduk svetten innanför kragen. Jag var i målbrottet nästan hela tiden, så jag lärde mig just ingenting i sång.

I teckning hade vi först Ebba Thörn, och hon lät oss rita kuber och klotsar och någon gång ett föremål från de stora skåpen. Teckningssalen låg högt upp. När hon försvann fick vi några år en ung lärarinna, nyutexaminerad, som verkligen personifierade den nya Jugend-stilen. Hon var hemslöjd alltigenom med Delsbo-söm i kragar och manschetter och håret i kringlor vid öronen. Fröken Hagberg ville att vi skulle rita något annorlunda, något som vi själva skulle hitta på för den stora utställningen på våren. Det skulle

målas på grått eller beige papper. Ninnie Wachtmeister ville rita hästar och Lillan Lindström hundar, men vi andra visste inte vad vi skulle rita, så fröken bestämde för oss. Jag ritade en större och en mindre sälkvist, kissekatten ni vet, och inuti hade jag med min bästa välskrivningsstil skrivit "Sov Du lilla vide ung", underskrivet av Edith Mårtensson klass 8 B. Jag har den ännu kvar.

I sista klassen hade vi Huslig ekonomi i källaren. Där var ett jätterum med en lång diskbänk, klädd med zink, och två stora spisar. Jag antar att alla minns att vi måste smörja in alla pannor först med såpa innan de fick användas, för de skulle sedan skuras blanka och allt sotet avlägsnas. I detta ämne hade vi en hypernervös lärarinna som hette Fröken Bodin och efter godtycke bestämde vilka som skulle ha Karlskrona – Växjö Järnvägs premier i form av en eller två hundralappar.

Sömmerskan Anna Svensson kom för att lära oss att sy en klänning. Den skulle vara med tunik, som var modernt då och av ljusblårutigt tyg. Jag kunde aldrig använda den och det var kanske även fallet med de andra flickornas skapelser.

Åren i skolan gick förunderligt fort utan några större händelser. Som staden var Flottans Örlogsstation var flyttningarna av dess personal stor och många flickor lämnade skolan, men andra kom i deras ställe och när Kustartilleriet och Grenadjärkasernen byggdes 1904, så kom många barn, vars pappor hade med dessa regementen att göra.

1905 höll det på att bli krig med Norge. Som stora flertalet barns fäder var på något sätt lierade med det militära, så var den stora frågan om det skulle bli krig. Det lugnade ner sig, som vi vet, och det var bara att taga bort unionsmärket från den svenska flaggan.

Vid höstterminens slut väntade jullovet med vad det förde med sig av julklappar och friluftsliv, som bestod i kälkåkning på Mässabacken och skridskoåkning på Borgmästarefjärden.

När vårterminen var slut och vi blivit flyttade och fått gå på kondis och äta så många bakelser vi orkade, flyttade vi ut till resp. sommarvillor. Framåt augusti, när det blev mörka kvällar, längtade man till stan och till skolan, till kamraterna och samvaron.

När vi var små lekte vi på skolgården på rasterna, hoppade hage eller kastade boll. När vi blev större fick vi gå på Alamedan. Där fanns en cigarr- och gotteaffär, som förestods av en dam, som vi rätt och slätt kallade Lotta, och dit vandrade våra sparsamt tilltagna veckopengar.

Små flickor var i början av seklet damer i miniatyr vad kläderna beträffar. De hade cheviotklänningar med isättning och högt i halsen, garnerad med ganser i ränder. Senare blev det modernt med sjömanskläder. Veckad

blå cheviotkjol sattes fast på ett foderliv och ovanpå denna hade vi en bulsig sjömansblus med blå bomullskrage med vita band. Lappen fram sattes fast med två knappar. Vi kunde ju inte gå lika urringade som sjömännen. Till detta hade vi också vidunderliga gymnastikbyxor av samma mörka cheviot, stora och klumpiga och fodrade med bomullstyg. Dessa hade man på både ute och inne samt till detta svarta yllestrumpor och knäppkängor med en lackkant upptill.

Ytterplaggen var korta kavajer med imiterade flottans gula knappar. För att visa att man gick i Fischerströmska skolan hade vi till våra vintersjömansmössor en vit snodd över kullen. Man var salig om man till dessa mössor kunde få ett band med Kungl. Flottan.

Middag äts mellan tre och fyra på dagen. När läxorna var lästa till husbehov gick man ute på Ronnebygatan och promenerade. Vi hade hela gatan för oss själva för några hästskjutsar var sällan ute efter femtiden. Gatan mellan Göta Lejon och Liljevallska huset, som var belagd med tuktrade stenar var vår promenadplats. Kom någon skolgosse och lyfte på skolmössan, som alla pojkar bar på den tiden, och bad att få göra sällskap Ronnebygatan fram och tillbaka, så var man salig. Prick sju skulle man vara hemma. Det prutades det inte på.

På avslutningen på våren kom vi finklädda till oigenkännlighet med skära och ljusblåa rosetter i håret. Det dåtida hårmodet passade ju inte för barn, men i de högsta klasserna satte vi upp håret så tillvida att vi samlade nackhåret i en fläta, som vi nålade fast uppe på huvudet med en svart taftrosett instucken vid nacken.

I de högsta klasserna hade vi långa cheviotkjolar, ljusa vyella-blusar, höga stärkekragar och rosetter av randigt bomullstyg.

1909 gick Tant Anna och Tant Ellen i pension. För sista gången iklädd sin svarta sidenklänning, som endast användes vid skolavslutningen, räknade hon upp: Från 1:a till 2:a klassen flyttas den och den, från 2:a till 3:e flyttas etc etc. Värmen dallrade i den överfyllda salen, och föräldrar och målsmän trängdes med barnen. När alla flyttningarna var omtalade, sjöng kören under ledning av Pelle Sjöberg några sånger och sedan avslutades det hela av skolans inspektör Prosten Hussénus. Han var stor och tjock och alldeles kal i hjässan. Han talade först till barnen i allmänhet, sedan till dem som skulle sluta skolan och sist avtackade han Tant Anna och Tant Ellen för deras långa, goda och trogna tjänst.

När vi till höstterminen återvände från sommarlov hade vi fått en ny föreståndarinna. Henne kallade vi förvisso inte Tant. Det var en lång kraftig, respektgivande dam vid namn Hanna Andersson. Hon hade med sig sin goda vän Edith Åkerberg, en stilig men hypernervös dam. Vi fick

Hanna i tyska och Edith Åkerberg i historia.

Hanna upptäckte genast våra bristfälliga kunskaper i räkning och lät oss omedelbart börja att räkna med X. En dag kom en liten svartklädd herre från Skolöverstyrelsen till skolan. Han skulle läsa igenom våra skrivelser. Böckerna bars i klädkorgar till hans hotellrum och dessutom hörde han väl en del lektioner.

Efter sin återkomst till Stockholm ställde han om att det kom ett papper från Skolöverstyrelsen att vi fått normalskolekompetens, vilket var ett stort steg framåt.

Vid vårterminen 1911 slutade vi vår skolgång. Det var en varm vacker junidag. I fina vita klänningar fingo vi taga plats längst fram i salen till vänster och en och en fick gå fram och hämta sitt betyg.

Efteråt gick de flesta säkert till hårfrisörskan, satte upp håret med valkar och massor med hårnålar och reste till Ronneby Brunn och dansade med årets studenter.

Skulle vi vilja taga studenten måste vi resa till Lund eller Uppsala och läsa vidare i tre år innan vi kunde få den vita mössan.

Vi slutade skolan i en brytningstid. Kvinnorna hade börjat vakna upp omkring sekelskiftet och önskade större politisk frihet. Det gällde att kunna något och utbilda sig för något yrke och inte bara vänta på att få en man och bli försörjd av honom.

För den som inte vet det, så kan jag tala om att vår gamla skola kommer att försvinna som Flickläroverk. Det finns visst bara fyra klasser kvar.

Skulle jag för nutidens ungdomar tala om, att det kostade massor med pengar att skaffa sig lärdom, att det inte fanns några fria böcker, ingen skolbespisning och totalt omöjligt till vidare studier utan hjälp av föräldrar eller ådragande av en massa skulder, som skulle betalas på oerhört låga löner, så skulle de inte tro mig.

Föreningen Gamla Carlsrona

Postgiro 64 48 62-5

Organisationsnummer 835000-3482

Kaulskroniten, medlemsblad för Föreningen Gamla Carlsrona, Nr 2, 1996
11:e årgången. Upplaga 4.500 ex.

Föreningen Gamla Carlsrona, Borgmästaregatan 1, 371 31 Karlskrona

Tfn: 0455-101 91 Telefonsvarare: 101 90

Redaktör:

Sten A. Petersson, Tobias väg, 370 22 Drottningsskär, tfn: 0455-33 94 27

För uppgifter i medlemsbladet ansvarar resp. författare.

Om båtsmän och båtsmansnamn i Fridlevstad

av Gerh. von Wachenfelt

När jag i år på grund av kungl. arkivstadgan nödgas lämna ifrån mig de äldsta här förvarade husförhörslängderna, för åren 1840–1849, så överlämnas till landsarkivet i Lund därmed de sista längder, som omfattade hela den gamla Fridlevstads församling. Fr.o.m. 1846 blev ju Sillhövda egen församling och fr.o.m. det året omfattar Fridlevstads husförhörslängder endast återstoden. Det kan då vara av intresse att ur dessa äldsta längder göra en sammanställning av de olika byarnas indelning i båtsmansrusthåll med deras ofta säregna namn, som under tidernas lopp givit upphov till många nog så kända och aktade familjenamn. Båtsmanstorpet bokfördes sist i varje by, och därigenom undgår man att förväxla namnen med varandra, vilka eljest lätt kunnat ske, därför att vederbörande vid avflyttning från båtsmanstorpet bibehöll sitt "torpnamn" och med detta blev skriven också på andra platser. Själva namnet sammanhänge med den by, som utgjorde rusthållet, så att t.ex. hette "nr 64 Harf" för Pålycke 1 och "nr 62 Fjell" för Pålycke 2. Numret var båtsmansnumret vid indelningskompaniet, namnet representerade byn. – Enligt 1871 års jordebok tillhörde Fridlevstad Blekingee Läns 3:e Indelningskompani. – Då någon båtsmansbeställning var ledig, skulle roten anskaffa ny båtsman, som skulle vara fyllda 16 år, men ej över 25, för den händelse han icke hade sjövana, i vilket fall han fick vara ända till 30 år gammal. Med den nye skulle upprättas förhandskontrakt, varefter han skulle uppvisas för kompanichefen, vilken slutgiltigt avgjorde hans öde. Blev han antagen, skulle s.k. huvudkontrakt uppgöras med honom i enlighet med gällande förordningar. För roten, som skulle utgöra diverse naturaprestationer var det angeläget att komma från dessa så billigt som möjligt; kompanichefen skulle tillse, att vederbörande fick sin fastställda lön. Hur det kunde tillgå härvidlag, antyder ett i härvarande arkiv befintligt förhandskontrakt, som i avskrift lyder så: "I den händelse jag blifer antagen till Båtsman för N:o 64 Harf, så skall mina lönevillkor, ehuru Hufvud Kontraktet bestämmer efter författningarne, i de sex första åren af min tjenstetid utgå på så sätt, att jag erhåller alla kronoklädpersedlarne samt trettiofem (35) Riksdaler RGSedlar kontant årligen, i stället för alla min öfriga lönevillkor af hvad namn de vara må: deri äfven inbegripet hus och ved. Dessa kontanta penningar skola uppbäras qvartalsvis. Försäkras.

Pålycke den 28 Januari 1851. Sven Carlsson från Uddabygd." Bevitnat. "Som jag nu är antagen till båtsman, så godkänner jag härmed å nyo detta ofvanskrivna Kontrakt; och har idag bekommit kontant Sju (7) Riksdaler 32 RGS qvitteras Pålycke den 6 april 1851. Sven Carlsson Harf." Bevitnat. -- Det är ej att undra på att Kungl. Maj:t i förnyad instruktion för flottans båtsmanskompanier 1884 ålägger dessa noga tillse, att det upprättade kontraktet icke innehölle "för båtsmannens tjänstbarhet menliga bestämmelser," och att om sådana funnos upptagna och icke rättades på kompanichefens uppmaning, han skulle göra anmälan därom till K. B. Kontraktet skulle upprättas i fyra lika lydande exemplar, ett skulle båtsmannen hava, rotehållaren ett, K. B. ett och det fjärde biläggas kompanihandlingarna. När båtsmannen avgick från sin befattning behöll han, som nämnt, sitt rotenamn vare sig han stannade kvar i byn eller flyttade, under det att den nyanställda fick samma rotenamn. Härigenom stodo olika familjer med samma efternamn, änskönt att de alls icke behövde tillhöra samma släkt. Och i analogi härmed kunde förekomma att flera bröder från samma familj togo platser på olika håll som båtsmän. Följden blev, att dessa fingo olika familjenamn, änskönt de hade samma föräldrar. När det gäller släktforskning, kunna dessa s.k. båtsmansnamn vara ganska vägledande. I många fall kan man utgå från att innehavaren av ett sådant härstammar från en familj, som vid någon tid under de flera hundra år, som gått sedan båtsmansinstitutionen infördes, varit knuten på ett eller annat sätt till den by, vid vilken namnet var bundet. Om ingen annan väg är framkomlig, kan denna vara det. Därför är det också av så stort intresse för inbyggarna i en församling att känna till de olika byarnas rotenamn. Att båtsmansnamnen i många fall tycktes vara fula, att man önskade ett annat, är ganska förklarligt, likaväl som man ändrat och ändrar bynamnen. År 1845 fick Höryda 9 sitt "rotenamn" ändrat från Fuhl till Hörström. Men företrädarens ända fick heta Sissa Fuhls, ända till döddagar. År 1875 förordnade Konungen att fråga om ändring av rotars båtsmansnamn skulle upptagas och avgöras av en "General-Mönsterherre," och efter 1887 började det ena båtsmanshållet efter det andra att vakanssättas i avvaktan på införande av ny härordning.

*BÅTSMÄNNEN OCH BÅTSMANSROTARNA I FRIDLEVSTADS SOCKEN
för omkring år 1850*

Fuhr n:o 1 Trast, Fuhr n:o 2 Björn – Baggatånga (=Åbyholm) Ek – Saleboda Ankarring – Wastensmåla som hade båtsman gemensamt med Erkelsmåla Höök – Eltamåla (=Älmtamåla) Granat – Sjunnemåla Sundman – Pukaberg Tapper – Buskahult Hultgren – Spetsamåla Målberg – Jufansmåla Djerf – Holmsjö Ed-Bakareboda Blad – Stickeboda Stiman – Husgöhl och Hogge-

måla (=Höjemåla) Nykommen – Dunkamåla Lif –, Holmamåla hade gemensamt med Bostorp 4, Bogren – Sillemåla (=Säldemåla) Sillman, namnet ändrades senare till Stillman – Qvarnagården Törnros – Ballasjö (Västra) Sjöman – Staffansbygd Staf – Nävrasjö Sjöberg – Sillhövda Krut – Beseboda Rehn – W. Stensjö Sjösten – Norra Stensjö Lejon – Södra Stensjö Steen – Nävragöl Modig – Kuleryd var befriat från rusthåll såsom varande gästgivaregård med skjutsskyldighet. Allaboda n:o 1 Blomma, n:o 2 Alman – Sällemåla Askman –, under det att Skräpsmåla (=Skrävsmåla) hade gemensamt med Bostorp n:o 5, – S. Ryd Sjökarl – N. Ryd Nord – Hinsemåla Hindseman – Loppetorp (=Sjötorp) Sägare – Onansbygd Loo – Buskaboda Busk – Tvingelshed Flygare – Bostorps övriga fyra rusthåll hade: Boman, Hagelberg, Lång och Stålnäbb (den sistnämnde tillsammans med Skräpsmåla – Askunga 3 rotar: Askberg, Frii och Stenberg – Bottnanstorp Nyman – Höryda elva rotar: Råband, Hertz, Hjerpe, Hörling, Råbock, Lock, Gerts, Humbla, Hörström (tidigare Fuhl), Frisk och Lustig – Mummelycke fyra rotar: Wägare, Snar, Moberg och Moström – Perstorp två rotar: Perman och Pihl – Pålycke två rotar: Harf och Fjell – Uddabygd Lillja – Emmeryd åtta rotar: Hoppman, Kylander, Bång, Kappel, Egen, Bill, Lundgren och Ryman – Bjälkatorp Högberg – Harstorp tre rotar: Stör, Harts och Harman – Fridlevstad fem rotar: Mars, Gran, Rundberg, Friman och Frill – Den kyrkliga jorden var krono, ej skatte, och för den skull extra roterad (under Blekinge 1:a båtsmanskompani) – Björkeryds två rotar: Björk och Björkman – den tredje tillsammans med Målatorp och Stuveryd: Lindqvist – Larum två rotar: Ryttare och Lagström – Karsabäck Frimodig – Bränteknuva fem rotar: Ankarstock Bergqvist, Marsfall, Billman och Åra – De sydligaste byarna Målatorp 1 och 2 Friberg och Kruskopp.

Som sagt, de flesta av dessa namn förekommer numera spridda här och var, både inom och utom församlingen, men i många fall härstamma de från de angivna byarna. Vid erhållandet av båtsmans- eller rotenamnet behölls vanligen också det förra efternamnet, faderns förnamn med tillägg av "son" varigenom de ofta förekommande dubbelnamnen uppkommo. Sålunda fick t.ex. en Abram Jonassons son Daniel, sedan han antagits till båtsnam, heta Daniel Abrams Son Sten. Han behöll detta dubbelnamn efter avskedet och utattesterades 1882 till Skövde under efternamnet Abrahams-son Sten. Givetvis har han där bokförts under detta namn som familjenamn. – I andra fall har för båtsmannens själv "son-namnet" strukits och därefter hans barn uppkallats endast vid rotenamnet. I de ojämförligt flesta fallen har dock pastor vid överföring av båtsmannen söner, event. utflyttnings, tillagt dem som efternamn faderns förnamn med tillägg av "son", änskönt att i dopboken som faderns efternamn antecknats båtsmansnam-

net. Härigenom ha många gått miste om sitt rätta familjenamn, även om de efter gammal god sed i allmänhet kallats vid detta. I sådana fall är det ingen svårighet för båtsmäns efterlevande att återfå faderns eller farfaderns efternamn.

I vår tid, då det blivit så vanligt att antaga nya släktnamn, vilket vanligen är förenat med mycket besvär och kostnader, borde man först undersöka, huruvida icke i familjen funnits något sådant båtsmans- eller soldatnamn, som kan vara nog så tilltalande, som man utan kostnader och stora besvär kan återfå, hellre än att utan vidare låta sig nöja med namnbyråernas ofta så underliga förslag.

*Denna artikel har varit införd i Blekinge Läns Tidning
lördagen den 4 november 1950*

Nostalgi

Sakta genom Hoglands Park jag går
och tänker på Flottans musikkår,
som i Paviljongen spelade opp,
de melodier, som då låg i topp.

Jolly Singers minns man ju än,
det var musiker från flottans män,
en tango man smög till detta band,
Två solröda segel, som styr ifrån land.

Vi var unga och livet lekte,
ljuva toner vårt öra smekte,
vi på Wämö dansat efter dem,
sedan svärmat i månskenet hem.

Mina steg över Coopmans Backe går
till Stortorget, där Carl den XI:e står,
Han grundlade staden, gav den sitt namn,
omgav den sedan med en säker hamn.

Jag vandrar sedan till Sparres kasern,
som i många år var vårt säkra värn,
men inga bassar mer den hyser,
inga fler galoner nu där lyser.

Nu följer jag Drottninggatans slut
och kommer sedan på Vallgatan ut,
Amiralitetskyrkan där ligger
och Rosenbom står där och tigger.

Jag går fram och ömt hans hand jag trycker
och det är precis som om jag tycker,
han ber just mig, att lyfta på hans hatt,
att lägga ännu en slant till hans skatt.

Flottans sjukhus vid sidan här låg
och i fönstren man killarna såg,
en vissling och en slängkyss man fick,
då man någon gång förbi där gick.

Jag ser mot Kungsbron, där lyser blått,
tänker, att jag där många gånger stått
och väntat på min käraste, som fanns
bland "Kustis gossar" uti Bores skans.

På Vallgatan deras kasern då låg,
stod man utanför ibland man såg,
när vaktavlösning där skulle ske,
det var ett festligt inslag att se.

Ii gevär ekade mellan kåkarna,
grabbar rör nu lite grand på påkarna,
så plötsligt stod en annan kille där
och vid vaktkuren skyldrade gevär.

Inga fler kommandon där man gör,
ingen, som för flaggan står honnör,
tyst det är, inga tapton mera hörs,
ingen vaktavlösning mera utförs.

I "Kustis" gymnastiksal var det dans
och dit ville jag gå, om någonstans,
tätt tryckt intill korpralens barm,
kände jag mig så lycklig och varm.

Nu bort mot Klockstapel'n jag blickar,
kan nästan höra, hur uret tickar,
ibland man kan få höra dess ding, dong,
när kyrkan kallar oss till aftonsång.

Under torget en gammal tunnel går,
som ung många gånger jag följt dess spår
och när den så småningom mynnar ut,
är man framme vid Högvakten till slut.

En gammal kasern ligger även här,
de söta skeppsgossarna fanns där,
när de så en dag karlskrivna blev,
ini flottans uniform de blev.

Den epoken är för alltid förbi
och det ligger mycket vemod däri,
ty gossarna gav staden dess charm
och hjärtklappning i flickornas barm.

Många av dem ungdomsvänner var,
några är döda, några av dem kvar,
en del har blivit trogna sin stad,
möter dem kanske på min promenad.

Vi har ju ändå kvar ett minne
Jarramas, som gläder vårt sinne,
där bankats in både förnuft och vett
i många gossar under slit och svett.

Här slutar min vandring i gången tid,
efter oss kommer andra taga vid,
men vår kära stad ligger ändå kvar,
fast den ej är, vad den en gång var.

Evy Alphed

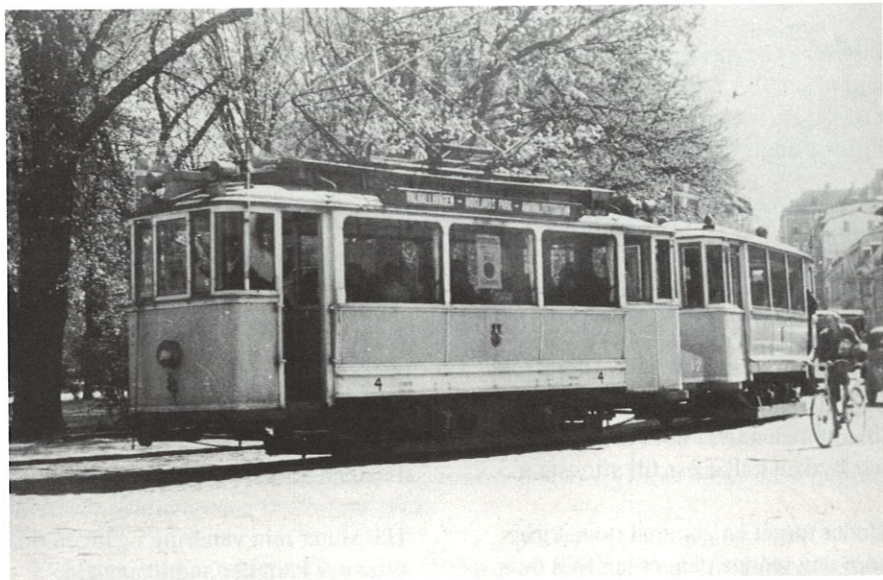
Fiskargumman

Stelnad i brons med huckle och kofta
står hon så kall vid lådan med sill
och bjuder på minnen, utan att dofta,
där Axel och Spättan nu lägger till.
Här stod dessa tappra, med urusla löner,
och rensade fisken gärna och ofta
och än kan jag höra närhelst jag vill
fiskmåsar skria bland lockrop och böner,
vid fiskbron där "knubbarna" förr lade till.

Percy Milsten

KARLSKRONA STADS SPÅRVÄGAR

av Åke Ulvesjö

Det hette Karlskrona stads spårvägar men det handlade egentligen om en enkelspårig spårvägsanläggning. Från början var det meningen att anlägga två stycken spårvägslinjer i staden men det geografiska läget med stadskärnan på en ö med endast en landförbindelse, gav inte avståndsmässigt underlag för två spårvägslinjer.

Första gången spårvägsfrågan kom upp i Karlskrona var när stadens elverk anlades 1906. Många svenska småstäder var vid denna tidpunkt kontaktade av de firmor som byggde spårvägslinjer. Så blev även vi i Karlskrona men de styrande i staden var lite skeptiska till lönsamheten i sådan verksamhet. Karlskrona var visserligen en av de då tio största städerna i landet, så passagerareunderlaget kunde säkerligen inte vara bättre. Skräcken för att investera i något nytt fanns och ingen visste vad detta skulle föra med sig.

De två alternativ som fanns till spårvägslinjer var antingen en ringlinje i innerstaden eller en förortslinje som följde den dåvarande infartssvägen. Ringlinjeförslaget föll nästan omedelbart, då det ansågs att linjens cirkel var för liten och hade strandbegränsning. Dess diameter var i stort inte mer än två kilometer.

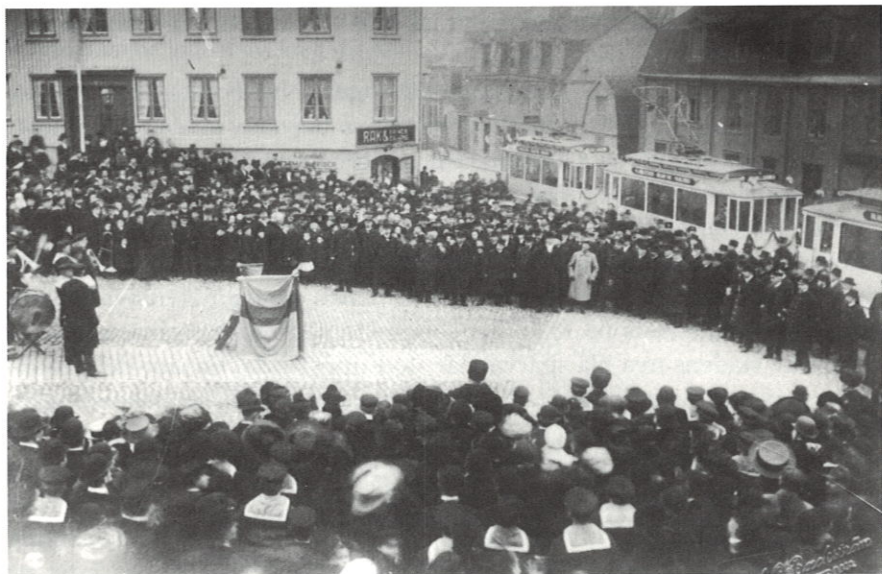
Efter några års utredningar och påtryckningar från stadsbefolkningen fastnade man till slut vid förortslinjen som sträckte sig från södra delen av stadskärnan, genom centrum och sedan längs infartsleden ut till den då blygsamt bebyggda stadsdelen Bergåsa. Den 4 maj 1910 antogs förslaget av stadsfullmäktige om anläggandet av denna linje. 3 augusti påbörjades arbetet med spårvägen och den 21 december samma år var allt klart för invigning.

Banans totala längd med stallspår, mötesspår och växlingsspår i ändpunkterna, var 4985 meter. Två mötesspår anlades. Ett vid Hoglands Park i centrum och ett vid Kakelfabriken som låg vid Polhemsgatan. Spårvägen blev således uppdelad i tre sektioner. Växlingsspåren i båda ändarna av linjen var till för att kunna växla släpvagnarna.

Vagnparken bestod från början av fyra motorvagnar numrerade 1–4. Två stycken släpvagnar numrerade 11–12. 1911 inköptes en öppen sommarsläpvagn som fick nummer 16. Motorvagnarnas plattformar var inbyggda, medan släpvagnarnas var öppna. På dessa kunde sidofönster avlyftas och då erhöles öppen sommarsläpvagn.

Detta var vad som bjöds Karlskronaborna och det var inte fy skam, för hästar var en otidsenlig transportmöjlighet med liten kapacitet.

Spårvägen var ett steg framåt i utvecklingen.

*Invigning av spårvägen den 21 december 1910 vid Borgmästaregatan – Ristorget.
I talarstolen N.P. Nordström, Drätselkammarens ordförande.*

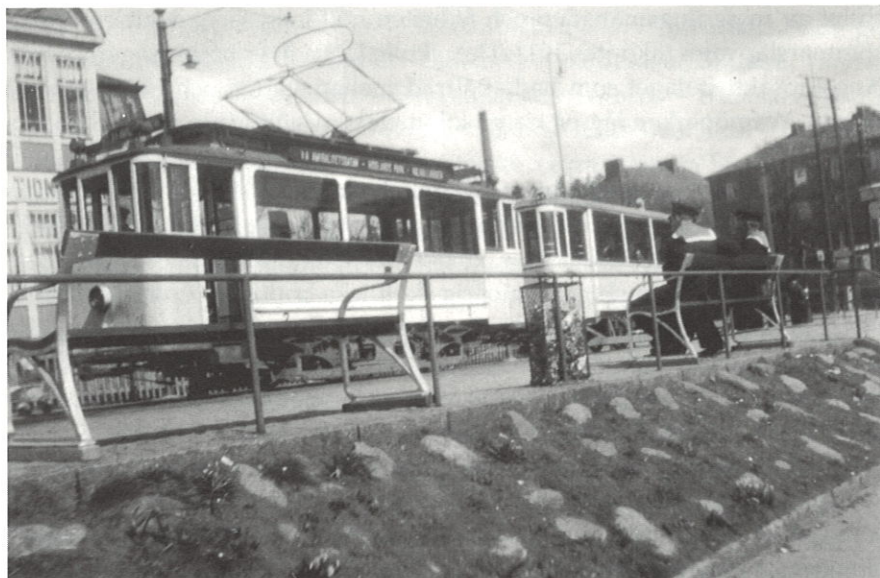

Spårvagnsstillarna vid Polhelmsgatan. Här provkörs för första gången nybyggda och egen-tillverkade släpvagnen nr: 13, året var 1919.

Det gick inte särskilt fort att åka spårvagn i Karlskrona. Medelhastighe-
ten låg på c:a 12 km i timmen, och då var väntetiden vid hållplatserna
inräknad.

Den firma som byggde karlskronaspårvägen, Nya Förenade Elektriska
Aktiebolag, åtog sig som garanti att arrendera linjen av staden tills staden
själv var villig att övertaga driften. Firman drev linjen till och med 1916, och
då ansåg sig de styrande i staden kapabla att fortsätta driften.

Den 21 december 1910 var en stor dag för Karlskronaborna. Spårvägsfrå-
gan hade malts i tre år men nu var det verklighet med spårvagn i Karlskro-
na. Nästan hela stadens befolkning var på benen denna invigningsdag och
en talarstol hade rests på Ristorget som vette ned mot Borgmästaregatan
där tre av stadens nya blå spårvagnar stod uppställda. En stor del promi-
nenta personer hade inbjudits till invigningsceremonin, landshövdingen,
befälhavande amiralen, regementschefer samt lika höga befattningshavare
i den kommunala förvaltningen i staden. Högtidstalet hölls av stadsfull-
mäktiges ordförande grosshandlare N. P. Nordström som bl.a. yttrade i sitt
tal: "Genom samhällets utveckling uppkomma märkesdagar som ej kunna
gå "spärlöst" förbi. En märkesdag för vår stad har yppats för oss, i det att
den elektriska spårvagnen nu rullar genom våra gator och så att säga
närmare sammanbinder staden med landet".

Ändhållplatsen Bergåsa som blev uppbyggd på apparelj 1935. Här fanns dubbelspår för växling av släpvagn.

Flottans musikkår i Karlskrona medverkade med marschmusik, och ceremonin avslutades med Du gamla, Du fria. Därefter besteg de inbjudna de uppställda vagnarna och färden gick genom staden ut till ändstationen vid Bergåsa. Efter ett kort uppehåll där fortsatte sedan vagnarna till Gräsvik, där de körde in i vagnhallarna för att gästerna skulle få se hur en modern spårvagnshall och verkstad såg ut inuti. Därefter fortsatte vagnarna med sin prominenta last tillbaka till staden, körde förbi invigningsplatsen vid Ristorget och fortsatte sedan till andra ändan av spårvägslinjen, som var belägen en bit in på Västra Amiralitetsgtan. Därefter upplöstes det inbjudna sällskapet och spårvägstrafiken var nu allmänheten till godo. Hela eftermiddagen och kvällen var vagnarna överfulla av passagerare, som ville stifta bekantskap med detta nya fantastiska färdmedel.

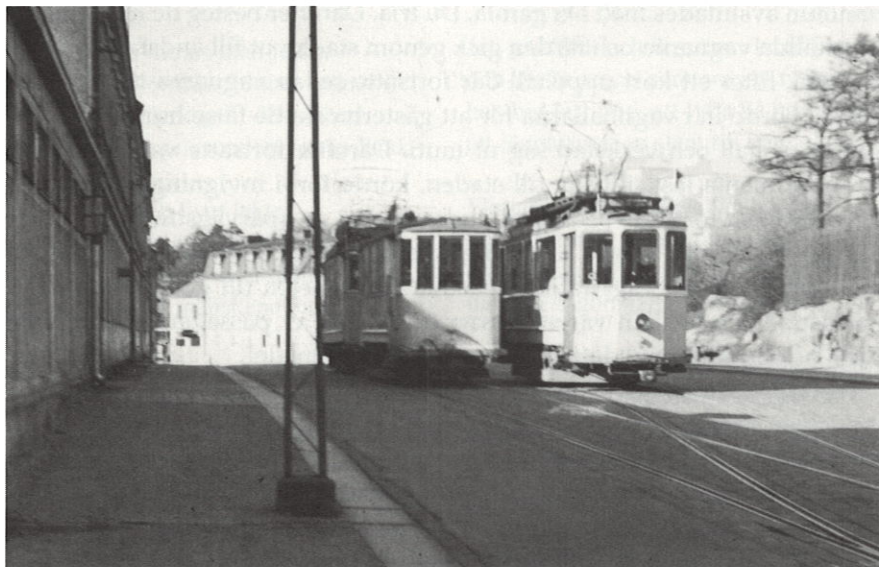
Staden ville inte själv taga ansvaret för spårvägsdriften från början som jag redan nämnt. Spårvägsbyggfirman åtog sig detta, men i avtalet sades även att 10 % av vinsten skulle avsättas till underhåll och resten av eventuella vinstpengar skulle delas mellan firman och staden. Spårvägen var en fin affär för både firman och staden. Passagerareantalet låg så här i början på c:a 50.000 per månad, ett resultat över förväntan.

Ändå var det så att försenad leverans av släpvagnar höll tillbaka passagerareantalet. De två beställda släpvagnarna kunde inte levereras förrän i

slutet av invigningsmånaden och åklusten höll i sig så pass att en öppen sommarsläpvagn inköptes 1911. Den skulle locka över båtpassagerare från Ångslupsaktiebolaget som hade båttrad mellan staden och nöjesparken i Wämö. Wämöparken låg på c:a en kilometers avstånd från ändhållplatsen Bergåsa.

Spårvägstrafiken orsakade en hel del olyckor, särskilt i början av verksamheten. Hästtransportverksamheten var betydande i staden. Skenolyckor var nästan en daglig händelse. 20 oktober 1911 inträffade en spårvagnsolycka med dödlig utgång. En nioårig skolflicka hoppade rep på trottoaren vid spårvägens korsning med Västra Prinsgatan, snubblade och hamnade under passerande spårvagn. Hon fick svåra bäckenskadur och avled efter ankomsten till lasarettet. Efterhand vande sig både folk och djur att möta spårvagnen i stadstrafiken. Vidundret blev en vanesak.

Av de tio procent som avsattes till underhåll kunde pengar tagas till att bygga in plattformarna på de två släpvagnarna. Behagligare vintertid men sommartid avlägsnades fortfarande sidorutorna och det var något visst att sitta och ha armbågen utanför fönsterkarmen och på så vis närmare studera folklivet i staden. Pengar avsattes även till att helt inbygga den öppna sommarsläpvagnen. Som sådan hade den långbänkar tvärs över vagnen med ingång från en längsgående fotbräda som hade sträckning längs hela

Vagnmöte på Polhelmsgatan vid kakelfabriken. Till höger Göteborgs Spårvägars f.d. motorvagn nr: 25 som fick nr: 7 i Karlskrona.

Vagnmöte på Landbrogatan. Ge akt på flaggningen som då fanns på vagnssidorna.

vagnens långsida. Vid inbyggnaden gjordes större plattformar och mittengång genom hela vagnen. Släpvagnsbyggnaderna utfördes åren 1919–1920 på den egna verkstaden vid spårvägsstallarna.

Passagerareantalet fortsatte att öka och behov förelåg att öka vagnsbeståndet. Åren 1919–1920 byggdes ett spårvagnståg, bestående av motorvagn nr:5 och släpvagn nr:13. Arbetet utfördes liksom släpvagnsbyggnaderna på egna verkstaden. Nu utgjordes vagnparken av fem motorvagnar och fyra släpvagnar. I början av 20-talet utbyttes släpbyglarna och ersattes med s.k. saxbyglar som då inte behövde vändas vid ändhållplatserna.

Planer fanns att utvidga spårvägslinjen till Chapmansplan och till Wämöparken men här stöp förslaget på passage av järnvägslinjen vid Bergåsa. Den vid Landbron gav nog bekymmer med väntetider med nedfällda bommar. För övrigt sades att så litet vanns och såväl Chapmansplan som Wämöparken låg inom gångavstånd, medan anläggningsräkningen befarsades bli stor.

På 1940-talet ombyggdes i stort hela rälsbanan och rälsen svetsades och därmed försvann huggen i skarvarna. Samtliga vagnar genomgick fullständig renovering och lackades i en oemotståndlig blå färg som genast fångade blicken.

För att klara trafiken med det stora passagerarantalet inköptes två begagnade motorvagnar från Göteborg 1942 och 1943. Det var Göteborgs spårvä-

gars motorvagn nr:25 och nr:28 som fick åldersäran att bli Karlskronavagnar. 25-an hade sista tiden gått som släpvagn i Göteborg men ombyggdes på nytt till motorvagn på spårvagnsverkstaden vid Polhemsgatan. Den genomgick också en fullständig renovering och lackning och blev nr:7 i Karlskronaregistreringen. Vagn nr: 28 däremot fick bara motorrenovering och användes mestadels som reservvagn vid trafiktoppar.

Att märka är att vagnsbeståndet reducerades 1930 då den ombyggda sommarläpvagnen skrotades. Den blev alldeles för tung i förhållandet till det korta axelavståndet, trots att detta utökades något. Överhänget i båda ändar gjorde att vagnen blev som en våg.

Trots att vi i Karlskrona på 1940-talet var ledande i Sverige att åka spårvagn räknat med passagerare per körd vagnkilometer fanns ändå starka krafter som ville lägga ned trafiken. Sedan busstrafiken utökats gick på vissa sträckor spårvagn och buss i närheten av varandra men trots det var ändå den omoderna spårvagnen mer attraktiv för Karlskronaborna. Invånarna visade vad de ville men inte beslutsfattarna. Ett stadsfullmäktigebeslut 1948 sade att spårvägstrafiken skulle ersättas med bussar, men tveksamheten i beslutet fanns så tillvida att spårvägsanläggningen skulle vara intakt tills erfarenheten sade att busstrafik var ett bra alternativ, och så blev det. Natten mellan den 14- och 15 maj 1949 gick den sista spårvagnsfärden genom Karlskrona.

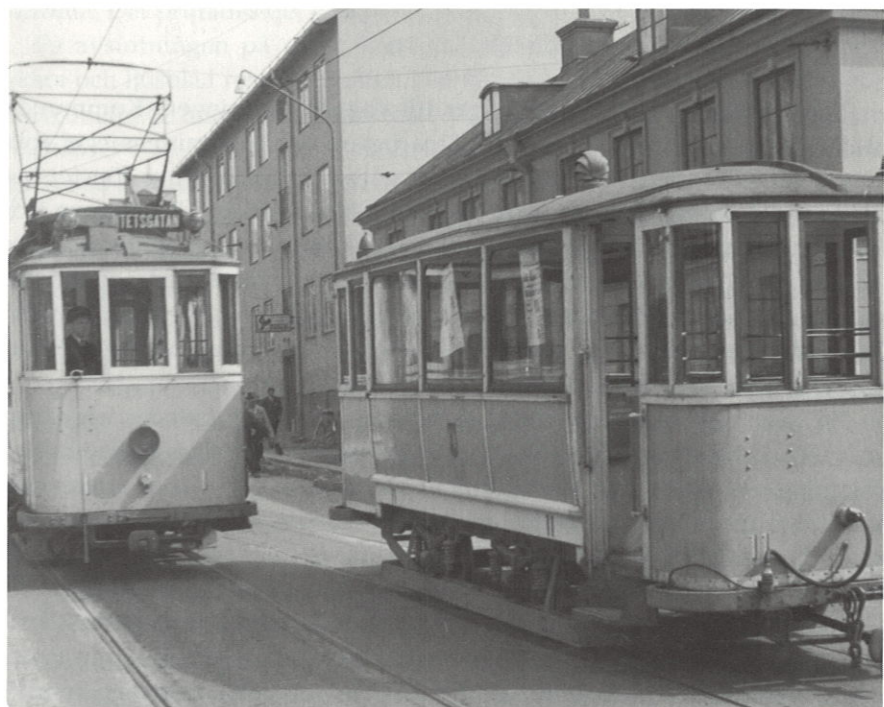
Fem motorvagnar och en släpvagn stod uppställda på Amiralitetsgatan inför sista färden som startade kl. 24.00. Färdmålet var ändhållplatsen vid Bergåsa. Stora skaror folk hade samlats inför detta och vagnarna var fullpackade av åkande som på så vis ville taga avsked och ge en sista hyllning till det som varit till nytta i nästan fyra decennier. Vi förlorade något som vi en gång kämpade så enträget för och som gett stadsbilden en fulländning och gjort den fullt jämförbar med storstadens.

När hysterin lagt sig och busstrafiken syntes fungera bra, såldes driftdelar och hjul till Jönköpings Spårvägar. Vagnkorgarna såldes till sommarstugor och placerades runt om i Karlskronatrakten. En släpvagn skänktes till Trossögårdens dagbarnhem.

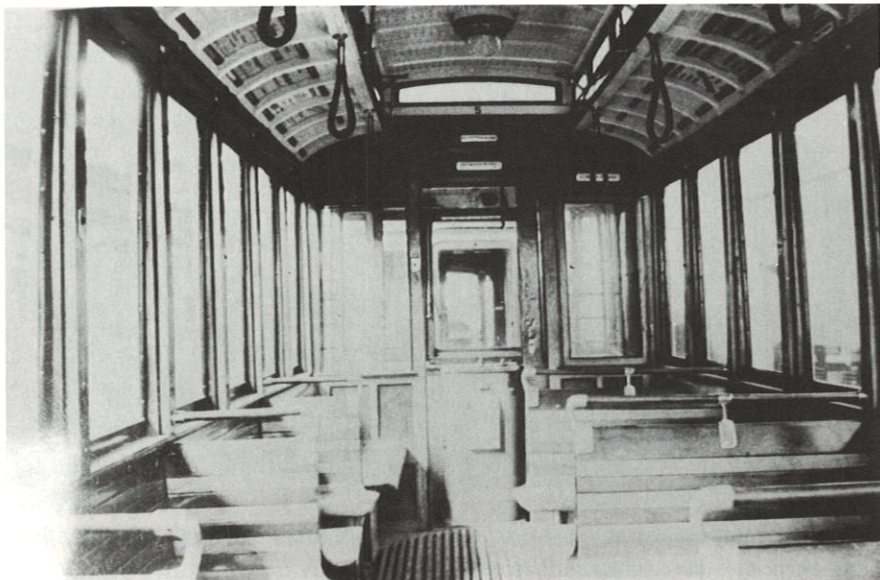
På initiativ av Bo Jalling, Karlskrona, bildades 1973 Karlskrona Spårvagnskommitté. Avsikten var att försöka rädda någon av de spårvagnar som ännu stod som sommarstugor. I Kristianopel, återfanns den Karlskronabyggda släpvagnen nr:13. För att få loss den måste kommittén förvärva en överflödig kolonistuga från Gullbernaområdet i staden. Den sågades itu och monterades ihop i Kristianopel samtidigt som släpvagnen hämtades. Firma Carl Lindvall ställde upp helt gratis med både transportbilar och lyftkranar. Släpvagnen placerades i lada vid kommunens anläggning i Bubbetorp.

Spårvagnen i korsningen Borgmästaregatan – Ronnebygatan. För kurotagning åt höger måste vagnen snedda över gatan. Rålsradien var avgörande.

Vagnväxling på Amiralitetsgatan.

Interiörbild av Karlskronabygga motorvagnen nr: 5. Detta var den enda motorvagnen som hade tvärställda säten.

Nu gällde det att få tag i pengar till vagnsrenoveringen. Kommunen ställde upp för sådant och med hjälparbetare och kommitténs eget folk renoverades vagnen. Den fick bl.a. nytt golv och tak, och nya fönster beställdes vid Strömsbergs snickerifabrik. Av Affärsverken i Karlskrona fick kommittén massor av gamla poletter som såldes under medverkan av Föreningen Gamla Carlskrona som också hade en hand med i spelet. Bo Jalling lade ner otroligt med arbete för att allt skulle gå i lås, inte minst alla kontakter som behövdes med myndigheter och Svenska Spårvägssällskapet som hade erfarenheter i vagnrenoveringar.

1977 var vagnen helrenoverad så när som på att det fattades vagnkorg och hjul. En sommardag skulle den levereras till Spårvägssällskapets anläggning i Malmköping. Carl Lindvall ställde upp gratis med trailer och dragbil. Före avfärden gjordes ett ärevarv genom Karlskrona längs den gamla spårvägslinjen, enda undantaget på färden var att gamla infartsvägen mellan järnvägsbangårdarna var införlivad med järnvägsområdet.

Vid Spårvägssällskapets anläggning i Malmköping firades 1985 Karlskronaspårvägens 75-åriga anläggningsjubileum. Vi var några från Spårvagnskommittén som åkte upp dit för att övervara detta. Släpvagnen nr:13 stod uppställd på en liten trailervagn mitt på spårområdet och det hölls ett

litet tal till Karskronaspårvägens ära trots att den var borta för länge sedan men tanken var god.

Fortfarande är vår släpvagn stallad utan egna hjul och troligt är att den aldrig kommer i trafik på anläggningen i Malmköping. Förutom vagnkorg saknas i stort sett alla säten i vagnen.

Tack vara Bo Jallings fina initiativ finns dock ett minne bevarat med denna vagn. Värre är det med spårvagnsstallarna i Karlskrona. De har hamnat i orätta händer, och när sådana saker sker går det illa för denna nolstalgiska byggnad.

Som medlem i Spårvagnskommitten har jag 1986 tillskrivit Länsstyrelsen om att försöka byggnadsminnesförklara spårvagnsstallarna. Länsstyrelsen har ingivit registrering till Tingsrätten i Karlskrona. Efter många turer i frågan har Riksantikvarieämbetet gått ifrån tanken om byggnadsminne. Istället har en bevarandeklausul byggts in i bestämmelserna om byggnaden.

Byggnaden har förfallit så pass att ett bevarande till eftervärlden verkar vara omöjligt. Kommunens goda tankar att sälja byggnaden billigt till ett bussbolag för att dessa skulle ha råd med renovering kom på skam när firman sålde byggnaden strax efter med en vinst på 400.000 kr.

När gamla kulturbyggnader hamnar i vinstintresse hos personer som inte känner för sin stad, då kommer de på skam.

Vi får trösta oss lite med släpvagnen i Malmköping, en bevarad spårvägsstolpe vid Landbron (Brohålan), några luftledningsfästen på skilda platser och inte minst en fin spårvägshistora med massor av bilder. Detta kan ingen med olustigt vinstintresse komma åt, det går inte att spekulera i pränt och goda tankar.

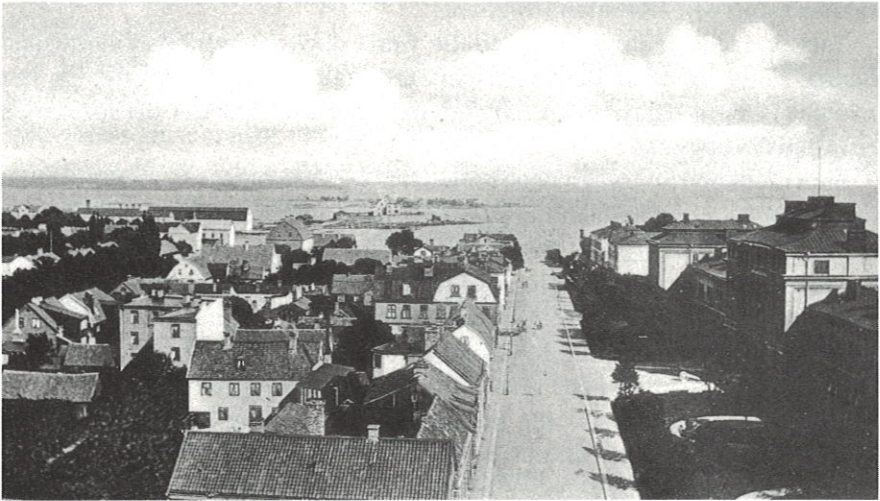
Visst får man. . .

Visst får man vara glad
och skratta i vår stad
för bara glädjens skull
och så till allas lycka
med sköna blommor smycka
hela staden full.

Percy Milsten

Vallgateungar

av Märtha Andersson

Kvarteret vid Vallgatan, sett från Klockstapeln.

Det är egendomligt, att nu så här ett drygt halvsekel senare gå samma gator där jag som barn växte upp. Jag går Vallgatan fram och går in på en gård, där jag på ett ungefär uppskattar att huset låg, som jag bodde i intill mitt åttonde år.

De stora huskolosserna har brett ut sig i täta, förkvävande längor, effektivt utnyttjande varje övrig kvadratmeter till bilparkering och asfalterade körbanor. Stora, sterila gårdar avsedda för vuxna människors leksaker – bilarna.

I mitten av varje kvarter finns dock en ynkelig liten sandlåda och en klätterställning för de minsta barnen. Därmed tycks herrar stadsplanerare och byggmästare ha tillfredsställande hämmat barnens värsta aktivitetsbehov och nöjaktigt förkvävt varje självständig upptäckarimpuls och leklust. En smal liten grön remsa gräs på totalt cirka tio kvadratmeter löper runt om den lilla lekplatsen som en ram. Två stycken likalydande skyltar "Förbjudet att beträda gräsmattan" kompletterar idyllen.

Som en skräckinjagande fästningsmur sluter sig huskropparna runt lekplatsen. Det blänker i alla fönster. Hur många vakande ögon finns det där just nu? Det verkar lömskt att inte kunna se in i alla dessa fönster, som bara är svarta eller också glimmar ondskefullt härifrån sett.

Jag sätter mig på den tomma "övervakarebänken". En liten pojke i treårsåldern sitter i sandlådan och petar tyst och trumpet. Vi är alldeles ensamma. Var och en av oss är ensam med sig själv. Han tittar inte upp.

Mina tankar löper iväg, – och plötsligt står den tidigare miljön levande för mig. Jag är tillbaka till barndomens gårdar här i kvarteret. Alldeles rätt igenom sandlådan här gick det plank, som skilde "vår" gård från "arga Tantens". – Ja vi kallade henne så, för att hon blev så arg varje gång hon kom på oss med att försöka stjäla gråpäron inne på hennes tomt. Planket var inte så högt, men rätt svårforcerat, eftersom det avslutades upptill med en rätt bred, vågrätt påspikad bräda. Med en packlåda på "vår" sida gick det dock bra, för på andra sidan stod träden nära. Men en gång fick vi för oss,- "vi" bestod den gången av fem eller sex flickor och pojkar i sexårsåldern ungefär, – att vi skulle klättra över planket och gå och ringa på hennes dörrklocka och be att få var sitt päron. Från den dagen ändrade vi vår uppfattning om denna fruktade person. Hon bjöd nämligen in oss allihop. På ett bord på hennes veranda, som f.ö. bestod av nästan bara glas i små olikfärgade rutor, stod en jättestor träskål eller ett baktråg, och det var alldeles rågat med plommon. Där fick vi sitta och äta så många plommon vi någonsin orkade förtära. "Arga Tanten" var för alltid försvunnen och "Snälla Tanten" pratade vänligt och log mot oss och innan vi gick, fick vi var sitt päron med oss i handen.

Foto från 1960-talet, sett från Klockstapelns backen.

Sedan den betan stal vi aldrig mera frukt på hennes gård. Ja, det var som om det rent av vilade helg över den gården. Så det enda vi fortsättningsvis begagnade planket till var såsom kommunikationsled till gårdarna bortanför igen. Alla gårdarna i kvarteret hade låga vedbodrar, dass och träplank, vilket inbjöd till spännande promenader på luftig nivå. Kunde man gå plankvägen från en gård till en annan, och det kunde man vanligtvis, så var det den vägen som skulle nyttjas.

Sammanhållningen mellan oss ungar från samma kvarter var absolut hundraprocentig, medan nästa kvarters ungar, "Prinsgategänget", bekämpades å det intensivaste. Våra föräldrar såg dock inte dessa eskapader med alltför blida ögon, eftersom våra kläders livslängd lär ha stått i omvänd proportion till vår egen livsglädje och kamplust.

Vintertid hade vi här inne på gården en underbar snöhög, som vi kunde åka kana eller kälke utför eller förvandla till en snöfästning. Mina föräldrar hyrde översta våningen i huset. Mellersta våningsplanet beboddes av ägaren, som också hade speceri- och mjölkaffär i bottenplanet. Han var dessutom begåvad med fem barn varav de yngsta två, Björn och Ingmar, var i min egen ålder.

En dag när det blåste, hade vi tre och en flicka, som hette Britta, sökt lä i en av vedbodarna. Vi hade just börjat bygga någonting av vedpinnar, när dörren blåste igen och gick i lås. Vi gallskrek allihop. Då sa Björn: "Nu får vi äta sågspån i resten av vårt liv!" Och Britta skrek med kraften av en rent explosiv levnadsvilja: "A, det kan man väl leva på?! A, jo va!!" Så satte vi igång att tjuta som sirener allihop. Ännu kan jag se hur vi satt respektive stod hopträngda – tripp, trapp, trull, troll och tittade med ett öga genom den dörrspringa, som gav oss en smal, men ack så eftertraktad utblick över den stenknaggliga gård, vilken just då representerade toppen av jordisk lycka. Våra hjärtslitande skrik hördes flera gårdar bort.

Först i raden av tillskyndande människor kom en fru, som vi tidigare inte gillat, därför att hon hade en så märkvärdigt namn och inte talade som vi. Men nu blev hon den ängel, som sänts att rädda oss från en plågsam hungerdöd bland pinnved och sågspån. När hon vred om den stora nyckeln och öppnade dörren, så tumlade vi ut handlöst över tröskeln i en enda hög. Skrattande av lycka medan gråten nästan inte ännu hade avstannat, tackade vi henne.

Fler människor kom. Även våra föräldrar strömmade till och sällade sig till den lilla folksamlingen, bestörta över uppståndelsen och folkuppståndet.

Min pappa fick se att jag blödde i pannan. Detta hade jag själv ännu inte upptäckt. Han nappade mig till sig och sprang spänstigt som den idrottman han var, uppför trapporna med mig under armen. Det gick så hastigt,

Ugglas gränd.

så nu blev jag rädd för vad detta skulle innebära. Men ingen bestraffning följde, bara omplåstrandet av de blesyrer, jag erhållit vid den plötsliga kontakten med gårdsplanen.

Jag minns att hela familjen, d.v.s. mamma, pappa och mina båda äldre systrar, samlades kring mig i vårt långa, smala kök, där det fanns både vedspis och gaskök, tillredningsbänk och slasktratt samt matplats, allt i en enda lång rad.

Så väl jag minns lägenheten. Nå, jag bodde ju där till mitt åttonde år, då vi flyttade till ett modernare hus, men denna min första adress minns jag allra bäst. Det var en lägenhet som jag upplevde som "snäll". Mellan köket och det närmaste rummet, som f.ö. var det rum, jag fick dela med mina föräldrar, fanns en lång gång med släta, ljusblå väggar. Där kunde vi få plats tre, fyra flickor i bredd med att hysta boll mot väggarna.

Jag ser för min inre syn hur vi hoppade rep och rullade tunnband, ofta mitt i gatan. Trafiken var ju på den tiden ytterst sparsam. Alla små privata trädgårdar erbjöd också stora möjligheter att bygga hyddor i träden, klättra över plank och låga uthustak, leka gömme o. dyl. Vintertid ordnade vi kälkpartier med många sparkar och kälkar hopkopplade i långa rader och åkte i utförsbackarna under stort jubel. Så roligt vi hade! –

Medan jag suttit här på bänken och mina tankar en lång stund varit fullt sysselsatta med egna minnen, har mina blickar mestadels vilat på den lilla välklädde parveln i sandlådan. Nyss höll han på att få sällskap av en liten flicka i samma ålder, men flickan tycktes anse sandlådan "upptagen" redan och pojkens blickar sa tydligt: "Gå din väg! Ser du inte att jag sitter här."

Flickan drog sig istället till klätterställningen. I den slet och drog hon ett slag, precis som om hon, såväl som jag själv, gärna skulle velat ha möjlighet att göra om den till något annat, – inte bara vara den där fantasilösa halvrunda bikupehistorien! Resignerat hänger hon nu med huvudet ner i en sorts yoga-attityd och studerar halvt frånvarande den upp-och-nervända världen.

Mamman står en bit ifrån och läser i en bok, inte demonstrativt, åh nej, men jag förstår att även hon är inne på liknande tankegångar som barnen. Här är det emellertid frågan om bänken. Den är ju upptagen. Jag sitter ju på den!

Jag flyttar mig så långt det går åt höger. Det finns plats för minst tre stycken till på den. Jag försöker fånga hennes blick, men den är nu medvetet fastlåst i boken.

Flickan hänger kvar. Pojken har slutat peta i sanden. Han tittar upp, – på mig som sitter, – på flickan som hänger, – på den unga mamman som står. – Så kastar han plötsligt ifrån sig spaden och ropar: "Jävvlar!!" ur djupet av sin barnasjäl.

Ankarstiernas gränd.

Ankarstiernas gränd på 1970-talet.

Oh, hur gärna skulle jag inte själv velat ställa mig upp på bänken och utropa detsamma, – skrika ut: "Djävla vuxna! Djävla stadsplanerare! Djävla bilar! Djävla välstånd! Djävla. . .!! – Men man gör bara inte så. Man är ju vuxen, bevars. Då får man inte uppträda så. Man får inte ens säga vad man tänker när man är tre år.

Den unga modern tar sin lilla flicka vid handen och drar iväg med henne, för att rädda hennes öron från att höra på en sund liten jämnåring, som ännu vågar vara spontan. De går tätt förbi mig, mellan bänken och sandlådan, rätt snabbt. Jag hinner emellertid uppfatta ett litet pressat, men dock fullt tydligt framsagt: "Jävvla mamma!" från den söta lilla flickan.

Det känns befriande och på något sätt hoppfullt. En ungdomlig protest mot vuxenvärlden. Jag ler när jag ser efter flickan. Leendet är kvar när jag åter vänder ansiktet mot gossen. Våra ögon möts. Då, äntligen, skrattar han!! Vi är helt överens. Utan ord vet jag nu att nästa gång finns det plats i sandlådan för den lilla flickan. Hon löste just nu entrébiljett.

afton Film

Revyfilmen

Nyårsrevyn 1980 med bla Martin och Stig

Örlogsflottan

Historiska bilder från Sveriges Flotta

FGC-journalen 1982

Föreningen Gamla Carlsronas verksamhetsfilm

Hilda och Augusta

Två fiskaregummor en lördag i september 1978

Filmerna visas på Militärhemmet

Torsdagen den 3 oktober kl. 19.00

Dörrarna öppnas kl. 18.30

Fri entré